

GEOPOLITICAL KNOT OF THE BLACK SEA SECURITY

შავი ზღვის უსაფრთხოების გეოპოლიტიკური კვანძი

KAKHA PUTKARADZE

Ivane Javakhishvili

Tbilisi State University

Faculty of Social and Political Sciences

Ph.D student of the program

Conflict analysis and management

ORCID:0000-0001-9222-0673

Kaxaphutkaradze@gmail.com

+995 595 00 62 91

+995 595 95 92 65

IOSEB JAFARIDZE

Ivane Javakhishvili

Tbilisi State University

Faculty of Social and Political Sciences

Ph.D student of the program

Conflict analysis and management

ORCID:0000-0002-1038-9350

ijaparidze9@gmail.com

+995 577 19 13 78

Abstract

The given work represents the geopolitical significance of the Black Sea region. It refers to the overview of main actors of the region, their motives and ongoing challenges influencing the Euro-Atlantic and regional security. The research focuses on the role of the Black Sea region regarding the energy security issue. The actions determined by the control of Energy Corridor and natural resources of the region and military-political threats related to the guaranteeing of mentioned issues.

The work is also relevant as it refers to the current conflicts in the world (the Middle East, the Caucasus, Ukraine), as they impose the role of a significant logistical hub to the region. Taking into consideration the current situation, research focuses not only on the goals and roles of geostrategic actors but also to the importance of the small states in the region in terms of formation the common Euro-Atlantic security architecture.

Accordingly the aim of the given research is to answer such questions as: What factors define the geopolitical significance of the Black Sea region? Which are the key actors in the research region? What are the possible threats coming out from the different military-political goals of the actors in the region and the actions implemented and planned by them?

The given research emphasizes the existence of different military-political views between the leading actors in the Black Sea Basin as they face the region before new challenges. Attention is also paid to the necessity of carrying out cautious and moderate policy from small states. By implementing timely and effective actions, it would be possible to ensure the prevention of ongoing threats and create favorable conditions to establish common security space.

Keywords: geopolitics, security, black sea, transit, Energy-resources

კახა ფუტყარაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
კონფლიქტების ანალიზისა და მართვის
პროგრამის დოქტორანტი
ORCID:0000-0001-9222-0673
Kaxaphutkaradze@gmail.com
+995 595 00 62 91
+995 595 95 92 65

იოსებ ჯაფარიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
კონფლიქტების ანალიზისა და მართვის
პროგრამის დოქტორანტი
ORCID:0000-0002-1038-9350
ijaparidze9@gmail.com
+995 577 19 13 78

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომი ასახავს შავი ზღვის რეგიონის გეოპოლიტიკურ მნიშვნელობას. მასში მიმოხილულია რეგიონში არსებული ძირითადი მოთამაშეები, მათი მოტივები და მიმდინარე გამოწვევები, რომლებიც მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს როგორც რეგიონის, ასევე ევრო-ატლანტიკურ უსაფრთხოებაზე. კვლევაში მნიშვნელოვანი ყურადღება გამახვილებულია შავი ზღვის რეგიონის როლზე ენერგო უსაფრთხოების ჭრილში. ენერგოდერეფნისა და რეგიონში არსებული ბუნებრივი რესურსების კონტროლის სურვილით განპირობებული მოქმედებები და მასთან დაკავშირებული სამხედრო-პოლიტიკური საფრთხეები. ნაშრომს აქტუალობას სძენს თანამდეროვე მსოფლიოში მიმდინარე კონფლიქტებიც (ახლო აღმოსავლეთი, კავკასია, უკრაინა), რადგანაც იგი რეგიონს მნიშვნელოვან ლოჯისტიკური ჰაბის როლს აკისრებს. ამ ფონზე კვლევა ყურადღებას ამახვილებს არა მხოლოდ გეოსტრატეგიული მოთამაშეების მიზნებზე და როლზე, აგრეთვე რეგიონში არსებული პატარა სახელმწიფოების მნიშვნელობაზე საერთო ევროატლანტიკურ უსაფრთხოების არქიტექტურის ჩამოყალიბების ჭრილში. შესაბამისად, კვლევის ძირითადი მიზანია პასუხი გასცეს კითხვებს თუ რა განაპირობებს შავი ზღვის რეგიონის გეოპოლიტიკურ მნიშვნელობას? რომელი ძირითადი მოთამაშეები გვევლინებიან საკვლევ რეგიონში? რა შესაძლო საფრთხეების მატარებელია რეგიონში წარმოდგენილი მოთამაშეების განსხვავებული სამხედრო-პოლიტიკური მიზნები, მათ მიერ განხორციელებული და დაგეგმილი მოქმედებები.

ნაშრომი ხაზს უსვამს შავი ზღვის აუზში წამყვან მოთამაშეებს შორის განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებების არსებობაზე, რადგანაც ისინი რეგიონს ახალი გამოწვევების წინაშე აყენებენ. ყურადღება გამახვილებულია აგრეთვე პატარა სახელმწიფოების მხრიდან ფრთხილი და ზომიერი პოლიტიკის გატარების აუცილებლობაზე. დროული და ეფექტური მოქმედებების განხორციელებით შესაძლებელი გახდება მოსალოდნელი საფრთხეების პრევენცია და საერთო უსაფრთხოების სივრცის შექმნისათვის ხელსაყრელი პირობების უზრუნველყოფა.

საკვანძო სიტყვები: გეოპოლიტიკა, უსაფრთხოება, შავი ზღვა, ტრანზიტის, ენერგო რესურსები.

შესავალი

შავი ზღვის რეგიონს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს თანამედროვე გეოპოლიტიურ დაფაზე, რომლის კონტროლის შემთხვევაში შესაძლებელია გეოსტრატეგიული მიზნების მიღწევა და გეოპოლიტიკური ლანდშაფტის ჩამოყალიბება. ამ ფონზე შავის ზღვის უსაფრთხოებაში ბევრი მოწყლადი ადგილია, რომელიც მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის რეგიონის უსაფრთხოებასა და სტაბილურობას. გასული საუკუნეებიდან რეგიონში ძირითადი მოთამაშეების ინტერესები და ზრახვები სრულიად განსხვავებული იყო, რაც აისახება ერთიანი გეოპოლიტიკური სურათის არქონაზე. შავი ზღვის აუზი ერთდროულად აერთიანებს სხვადასხვა კულტურისა და ცივილიზაციის მქონე ერებს, რაც ერთის მხრივ ზრდის მხარეებს შორის ინტეგრაციის შესაძლებლობას, მეორეს მხრივ კი განსხვავებული ინტერესები საფრთხეს უქმნის სრულიად რეგიონის და მასში შემავალი ქვეყნების უსაფრთხოებას. საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ შავი ზღვის აუზის ქვეყნებმა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური, სამხედრო და პოლიტიკური ცვლილებები განიცადეს. თუმცადა სახელმწიფოთა ეკონომიკური და სოციალური აღმავლობის ფონზე გაჩენილმა ეკონომიკურმა კავშირებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა რეგიონის განვითარებაზე. იგი აღმოსავლეთ ევროპისა და შავი ზღვის აუზის ქვეყნების თანამშრომლობით დაფუძნებულ თანამედროვე უსაფრთხოების არქიტექტურის მნიშვნელოვანი ელემენტი გახდა. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით ჩნდება კითხვები *თუ როგორი უნდა იყოს შავი ზღვის უსაფრთხოება? ვინ უნდა უზრუნველყოფდეს მას? რა ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია მას ევროატლანტიკური უსაფრთხოებისათვის და რომელი აქტორები არიან დაინტერესებული შავი ზღვის აუზის კონტროლით?* შესაბამისად ჩვენი კვლევა მიმართულია განიხილოს იმ სახელმწიფოთა და ორგანიზაციათა გეოპოლიტიკური და სტრატეგიული ინტერესები რეგიონში, რომელთა განხორციელებას, ერთის მხრივ, შეუძლია დადებითი როლის შესრულება საერთო ევროპული უსაფრთხოების ჭრილში, მეორეს მხრივ კი მათმა შესაძლო იმპლემენტაციამ შეიძლება შეცვალოს ძალთა ბალანსი, რაც სრულიად რეგიონისათვის და ევროატლანტიკური უსაფრთხოებისათვის ახალ გამოწვევებს ბადებს.

ამერიკის შეერთებული შტატების, რუსეთის ფედერაციის, თურქეთის, ევროკავშირისა და რეგიონის საზღვაო სახელმწიფოების განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებები აისახება კიდევ ამ ქვეყნების საშინაო და საგარეო პოლიტიკურ კურსზე. წინამდებარე კვლევა მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს ა.შ.შ.-სა და რუსეთის ფედერაციის ინტერესებზე, ამ უკანასკნელის მიერ ყირიმის ანექსიაზე და იქ ე.წ. „შელწევისა და სივრცის“ იგივე Anti access/area denial (A2AD) ეფექტური სისტემის შექმნაზე. არსებული ინტერესების ფონზე კითხვითი ნიშნის მატარებელია თურქეთის სამხედრო-პოლიტიკური ელიტის მოქმედებები რეგიონში, რაც ერთის მხრივ განპირობებულია თურქეთის რეგიონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბების სურვილით, აგრეთვე ცალკეული ეკონომიკური თუ პოლიტიკური დივიდენდების მიღებით.

რეგიონში საკმაოდ მოკრძალებულად არის წარმოდგენილი ევროკავშირი, რომლის ძირითადი მიმართულებები რეგიონის საზღვაო სახელმწიფოებთან ცალკეული ხელშეკრულებებისა თუ საერთაშორისო შეთანხმებების განხორციელების უზრუნველყოფაა. მათი ძირითადი მიზანი დემოკრატიული ინსტიტუტების განვითარება და ეკონომიკური კავშირების გაღრმავებაა. გარდა გეოსტრატეგიული მოთამაშეებისა, ჩვენ ვხვდებით რუმინეთის, უკრაინის, ბულგარეთისა და საქართველოს საგარეო პოლიტიკურ ხედვებს რეგიონის განვითარებისა და ეფექტური უსაფრთხოების სისტემის შექმნის კუთხით. ამ ქვეყნების შეზღუდული სამხედრო, ეკონომიკური, პოლიტიკური შესაძლებლობები არ აძლევთ საშუალებას ჩამოყალიბდნენ როგორც დამოუკიდებელი მოთამაშეები, შესაბამისად მათი საშინაო და საგარეო პოლიტიკის წარმართვა მეტწილად დამოკიდებულია რეგიონში წარმოდგენილი ძირითადი მოთამაშეებისა და სტრატეგიული პარტნიორების მიზნებზე და მათ შესაძლებლობებზე. მიუხედავად ზემოთთქმულისა, იგი არ ამცირებს რეგიონის პატარა საზღვაო ქვეყნების როლსა და მნიშვნელობას საერთაშორისო უსაფრთხოების სტაბილურობის განვითარების კუთხით. იმ შემთხვევაში თუ ზემოდასახელებული ქვეყნები არ იქნებან

აქტიურად ჩართული სტაბილური, ეკონომიკური, უსაფრთხო სივრცის შექმნაში, შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა სერიოზული კითხვით ნიშნის ქვეშ დადგება.

კვლევის მიზანშეწონილობიდან გამომდინარე, საკითხის შესწავლის პროცესში ჩვენს მიერ გამოყენებული იქნა როგორც ქართული აგრეთვე უცხოური წყაროები, მათ შორის შოთა ღვინერას - შავი ზღვის უსაფრთხოება ნატოს ყურადღების ცენტრში-ექსპერტის აზრი. მასში გამოთქმული იყო მოსაზრებები თუ რა როლს ანიჭებდა ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსი შავი ზღვის აუზს, რა ძალებია წარმოდგენილი და რა როლის შესრულება შეუძლია რეგიონის არსებულ წამყვან მოთამაშეებსა და საზღვაო სახელმწიფოებს. შესწავლილი იქნა ნიკა ჩიტაძის - ნატო ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი მსოფლიოში მშვიდობისა და სტაბილურობის მთავარი გარანტი, სადაც სხვა მნიშვნელოვან ასპექტებთან ერთად რეგიონში ამერიკის შეერთებული შტატების პოზიციებზე და ძირითად მოტივებზეა საუბარი. კვლევის პროცესში გამოყენებული იქნა არაერთი უცხოური წყარო მათ შორის ვიცეჯე ლორენზის - შეკავების გაძლიერება შავი ზღვის რეგიონში, სადაც ყურადღება გამახვილებული აშშ-სა და ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის შესაძლო ნაბიჯებზე აღმოსავლეთ ევროპასა და შავ ზღვაში გაძლიერების მიზნით, აგრეთვე შესაძლო პერსპექტივები; ალექსანდრე გონჩარენკოს - კასპიის შავი ზღვის უსაფრთხოების გამოწვევები და რეგიონალური უსაფრთხოების სტრუქტურები. იგი მიმოიხილავს რუსეთის ფედერაციის მიზნებსა და ნაბიჯებს ზემოდდასახელებულ გეოგრაფიულ-პოლიტიკურ სივრცეში. აქცენტს აკეთებს იქ წარმოდგენილი გარე აქტორებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების როლზე და მიზნებზე საერთაშორისო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კუთხით. რენდი კორპორეიშენის მიერ გამოქვეყნებული ავტორთა კრებული - „რუსეთი, ნატო და შავი ზღვის უსაფრთხოება“-ში გაანალიზებულია როგორც საკუთრივ ნატოს, ასევე შავი ზღვის ქვეყნებისა და მათ შორის რუსეთის გეოსტრატეგიული მიზნები რეგიონში. ხაზგასმულია, რომ შავი ზღვა თავისი მდებარეობის მიხედვით წარმოადგენს რუსეთისა და დასავლეთის კონკურენციის ასპარეზს, რადგანაც მას მნიშვნელოვანი ზეგავლენა ექნება მომავალი ევროპის უსაფრთხოებაზე. კვლევის მიხედვით დგინდება რუსეთის ფედერაციის მიზანი, რომ რეგიონში და სამეზობლოში შემავალ ქვეყნებს შეუზღუდოს ევროატლანტიკურ სივრცეში გაერთიანება. ცდილობს ჩამოაყალიბოს ე.წ. პრივილეგირებული გავლენის სფერო, სადაც უზრუნველყოფილი იქნება მოსკოვის სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური ინტერესები. ამისათვის იგი რეგიონში კი აქტიურად აძლიერებს სამხედრო შესაძლებლობებს, იქნება ეს სახმელეთო, საზღვაო თუ საჰაერო კომპონენტები.

ნაშრომში განხილულია აგრეთვე სხვა მნიშვნელოვანი ლიტერატურა თუ წყაროები, რომელთა ერთობლიობაში შესწავლით შესაძლებელი გახდა რეგიონში ძირითადი აქტორებისა და მათი მოტივების გამოვლენა, აგრეთვე დადგენა თუ რა შესაძლო საფრთხის მატარებელია მათი მოქმედებები.

მეთოდები

წინამდებარე ნაშრომში ეფუძნება თვისობრივი კვლევის მეთოდებს, რა დროსაც გამოყენებული იქნა კვლევის შემდეგი მეთოდები: შემთხვევის ანალიზი (case study), დაკვირვება, მეორადი მონაცემების ანალიზი. კვლევის პროცესი ეყრდნობა სტატიებს, ჟურნალებს, ნაშრომებსა და ანგარიშებს. აგრეთვე, ავტორის პირადი დაკვირვების შედაგად მიღებულ დასკვნებს. ნაშრომში გაანალიზებული იქნა საკვლევ თემასთან შემხებლობაში არსებული მნიშვნელოვანი წყაროები, რომლებიც მოვლენის ობიექტური შეფასებისათვის მნიშვნელოვანი კომპონენტია.

მსჯელობა და შედეგები

ცივი ომის დასრულების შემდეგ შავი ზღვის აუზმა განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა. იგი განპირობებული იყო როგორც სუბიექტური, აგრეთვე ობიექტური მიზეზებით. ცივი ომის პერიოდში გარდა ცალკეული ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებებისა არაოფიციალურ

გავლენათა სფეროებიც არსებობდა, სადაც დაპირისპირებული ბანაკები მაქსიმალურად ცდილობდნენ მოწინააღმდეგის ძალების გაძლიერების შეზღუდვას. ამ ფონზე რეგიონში საბჭოთა კავშირის დომინანტის პოზიცია ეკავა. იგი გაპირობებული იყო გეოგრაფიული მდებარეობითა და სამხედრო-პოლიტიკური, ეკონომიკური შესაძლებლობებით. ზემოთ დასახელებულ პერიოდში ნატოს წევრი თურქეთი შავი ზღვის აუზში საბჭოთა კავშირთან შედარებით, საკმაოდ მოკრძალებით გამოიყურებოდა. მისი სამხედრო საზღვაო ძალების ძირითადი ამოცანა სახელმწიფოს უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, კერძოდ კი მოწინააღმდეგის გარკვეულ ეტაპზე შეკავებას წარმოადგენდა, ნაცვლად ეკონომიკური, პოლიტიკური გეგმების მხარდაჭერისა. აღნიშნულ გარემოებას რაციონალური ახსნა გააჩნია, რადგანაც იმ პერიოდისათვის თურქეთს პრაქტიკულად არ შეეძლო რეგიონში საბჭოთა კავშირისათვის კონკურენციის გაწევა. შესაბამისად, ძირითადი მიზანი ზღვის მხრიდან პოტენციური საფრთხის შეკავება იყო. აღნიშნულ პერიოდში თურქეთის უსაფრთხოების სისტემა მეტწილად ჩრდილო-ატლანტიკურ ალიანსისა და ამერიკის შეერთებულ შტატების მხარდაჭერაზე იყო დამოკიდებული.

ცივი ომის დამთავრებამ მსოფლიოში მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვია. ამ ფონზე საბჭოთა კავშირის დაშლამ და მის ადგილას დასუსტებული რუსეთის არსებობამ თურქეთს აქამდე არ არსებული პერსპექტივა დაანახა. იგი შემდგომში გამოხატული იქნა რეგიონალური კავშირების გაძლიერებით, მათ შორის საერთო თურქული ოჯახიდან წამოსული ხალხით დასახლებულ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში დიპლიმატიური ურთერთობების გაძლიერებით. ზემოაღნიშნული ფაქტორის გათვალისწინებით თურქეთის სამხედრო-პოლიტიკური ელიტის წინაშე სრულიად განსხვავებული ამოცანები დადგა, რაშიც შავი ზღვის რეგიონს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა.

მიმდინარე ეტაპისთვის რეგიონის გეოპოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე იკვეთება ძირითადი აქტორები და შესაძლებელი ხდება მათი როლის განსაზღვრა არსებულ გეოპოლიტიკურ თამაშში. ძირითადი მოთამაშეები შეიძლება დავყოთ სამ ჯგუფად. პირველი ჯგუფი წარმოადგენს ე.წ. გლობალურ ძალას, ისინი დამოუკიდებელი გეოპოლიტიკური მოთამაშეებია და მათი ინტერესების განხორციელებას რეგიონში განსაზღვრავენ დამოუკიდებლად. ესენია - ამერიკის შეერთებული შტატები, რუსეთი და ნატო, მათი ინტერესები რეგიონში მნიშვნელოვნად არის გაზრდილი. მეორე ჯგუფი აერთიანებს რეგიონალურ მოთამაშეებს - თურქეთს, უკრაინას, რუმინეთს, ბულგარეთს და საქართველოს. მათი შეზღუდული ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამხედრო შესაძლებლობები არ იძლევა მათი დამოუკიდებელი გეოპოლიტიკურ მოთამაშედ ქცევის საშუალებას, თუმცა ისინი ნიშვნელოვან როლს ასრულებენ გეოსტრატეგიულ თამაშებში. მესამე ჯგუფს კი მიეკუთვნება ისეთი საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორებიცაა ევროკავშირი, სუამი და სხვა. ისინი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ძალთა გადანაწილებაზე და რეგიონში მიმდინარე პროცესებზე (Goncharenko, 2004:5).

რეგიონში დომინანტის პოზიცია ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და რუსეთს აქვთ, თუმცადა ამ უკანასკნელის პოზიციები გაცილებით ძლიერია შავი ზღვის აუზში ვიდრე ამერიკის შეერთებული შტატების. შესაბამისად, მათ შორის არსებული ჭიდილი მეტნაკლებად განსაზღვრავს რეგიონის ეკონომიკურ, კულტურულ, სოციალურ, სამხედრო მდგომარეობას.

აშშ-ს სტრატეგიული ინტერესები რეგიონში ბევრი ფაქტორით ხასიათდება. 11 სექტემბრის შემდეგ აშშ-ს ჯარების ავღანეთში, ხოლო 2003 წელს ერაყში შესვლამ, მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური ძვრები გამოიწვია, პარალელურად კი კავკასია მისთვის სასიცოცხლო ინტერესების მქონე რეგიონი შეიქმნა, რომლითაც ერთის მხრივ უზრუნველყოფილი იქნებოდა ბუნებრივი რესურსების (გაზი, ნავთობი) მოპოვება და ტრანსპორტირება რუსეთის გვერდს ავლით, მეორეს მხრივ კი დაუკავშირდებოდა აზიის ქვეყნებს და ხელს შეუწყობდა სავაჭრო ურთიერთობების აღდგენა/გაძლიერებას. რუსეთის გვერდის ავლით ნავთობ პროდუქტების მიწოდება და ტრანსპორტირება მნიშვნელოვნად შეამცირებს რუსეთის გავლენას რეგიონში, აგრეთვე, სერიოზულ დარტყმას მიაყენებს რუსეთის ეკონომიკას. შესაბამისად, რეგიონზე კონტროლის შენარჩუნება რუსეთის ეროვნული უსაფრთხოებისათვის სასიცოცხლო

მნიშვნელობას იძენს. ის ფაქტი, რომ რუსეთს დღეს პრაქტიკულად მონოპოლია აქვს აღებული ევროპის გაზით მომარაგების საქმეში, მისი ჩანაცვლების შემთვევაში მას ეკარგება ის გეოპოლიტიკური ბერკეტი, რომელსაც ასე აქტიურად იყენებს სტრატეგიული მიზნების მისაღწევად. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით აშშ-ს მოქმედებები რეგიონში გათვლილია არამარტო ეკონომიკური პროექტების უზრუნველსაყოფად, არამედ რუსეთის გავლენის შესასუსტებლად. იგი ხელს შეუწყობს რუსეთის გავლენის შემცირებას არამარტო რეგიონში, არამედ ახლო და შუა აღმოსავლეთში, აზიის ყოფილ პოსსაბჭოთა რესპუბლიკებში. რეგიონში მნიშვნელოვანია არადომინანტი სახელმწიფოთა ინტერესებიც, რომელთაც სურთ ეკონომიკური კავშირების გაფართოება შემდგომი სარგებლის მიღების მიზნით. შესაბამისად, მათი ინტერესები დაკავშირებულია რეგიონის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისაკენ. რაც შეეხება საერთაშორისო ორგანიზაციებს, აქ წამყვანი ძალა ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსი და ევროკავშირია. მათი და აშშ-ს ინტერესები რეგიონში მნიშვნელოვან თანხვედრაში მოდის.

ამერიკის შეერთებული შტატებისათვის შავი ზღვის რეგიონი მჭიდროდ დაკავშირებულია კასპის აუზთან და ბუნებრივი რესურსებით მდიდარ ცენტრალური აზიის ქვეყნებთან. თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარებამ და მოსახლეობის რაოდენობის მნიშვნელოვნმა ზრდამ მსოფლიო ენერგორესურსების ამოწურვის საფრთხის წინაშე დააყენა. საკუთარი ენერგორესურსების რეზერვაცია და ალტერნატიული წყაროების მოძიება კი ყოველთვის დიდი სახელმწიფოების, ამ შემთხვევაში კი აშშ-ს ინტერესში შედის. საბჭოთა კავშირის დაშლამ მას არნახული შესაძლებლობები გაუჩინა. იგი დაკავშირებული იყო კასპის აუზთან და ცენტრალური აზიის ქვეყნებთან ეკონომიკური, პოლიტიკური, სამხედრო კავშირების გაღრმავებით, რაც რეგიონში არსებულ ბუნებრივ რესურსებზე წვდომის საშუალებას მისცემდა. ამ ფონზე შავი ზღვის აუზს მისთვის მნიშვნელოვანი სატრანზიტო და ლოჯისტიკური ჰაბის ფუნქცია ჰქონდა. გარდა წმინდა ეკონომიკური მიზნებისა, ა.შ.შ. პრეზიდენტის ყოფილი მრჩეველის ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებში ბზიგენე ბზიგენსკის აზრით, აშშ-ს მიერ შავი ზღვისა და კასპის აუზში პოზიციების დათმობა მნიშვნელოვნად შეარყევდა ამერიკის, როგორც ზესახელმწიფოს იმიჯსა და ინტერესებს, მეორეს მხრივ, ამ ნაბიჯით შესაძლებელი გახდებოდა გარკვეული ძალების მხრიდან საბჭოთა კავშირის ხელმეორედ შექმნის პრევენციის უზრუნველყოფა და რუსეთის გავლენის შესუსტება.

შავი ზღვის აუზში დასავლეთის პოზიციების პარალელურად რეგიონის ქვეყნებისათვის იზრდება რუსეთის მხრიდან სამხედრო, პოლიტიკური და ეკონომიკური ზეწოლის საფრთხე. აღნიშნულის დასაბალანსებლად იგი აქტიურად ცდილობს კოლექტიური უსაფრთხოების ხელშეკრულებისა და საერთო სავაჭრო ორგანიზაციის შექმნას ყოფილ პოსტ-საბჭოთა რესპუბლიკებში, რომლის მიღწევის შემთვევაში შენარჩუნებული იქნება რუსეთის გავლენა რეგიონზე, მეორეს მხრივ კი დააბალანსებს დასავლეთის პოზიციებს შავი ზღვის აუზში, ახლო აღმოსავლეთსა და მსოფლიოში (ჩიტაძე, 2008: 21).

საბჭოთა სისტემის დანგევის შემდეგ რუსეთის თვითმიზანი გახდა დაკარგულ უპირველესად კი პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში გავლენის აღდგენა და შენარჩუნება, ნატოსა და ევროკავშირის შემოსვლის შეზღუდვა აღმოსავლეთ ევროპასა და მის ყოფილ გავლენის სფეროებში. სტრატეგიული გადასახედიდან რუსეთისათვის შავი ზღვა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რამეთუ მისი მეშვეობით ის ეცდება დაკარგული გავლენის აღდგენას აღმოსავლეთ ევროპასა და აზიაში, განსაკუთრებით ხმელთაშუაზღვისპირეთში, რის განხორციელებაშიც რუსეთის ფედერაციის შავი ზღვის ფლოტს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. შავი ზღვის აუზში დომინირება რუსეთს მნიშვნელოვან სტრატეგიულ უპირატესობებს ანიჭებს:

1. შავი ზღვის აუზი გამოყენებული იქნება ნატოსთან ბრძოლისა და შეკავების თვალსაზრისით, იგი ნატოს შეკავების ერთიანი სტრატეგიის მნიშვნელოვანი შემადგენელი კომპონენტია;

2. შავი ზღვის გამოყენებით შესაძლებელი იქნება სხვადასხვა სამხედრო ოპერაციების წარმოება მეზობელ სახელმწიფოებსა და რეგიონში, აგრეთვე შესაძლებელს ხდის რეგიონის სრულ საჰაერო და საზღვაო კონტროლს;

3. შავი ზღვის აუზის გამოყენებით რუსეთის ფედერაციის საზღვრებსა და კონტროლქვეშ მყოფი პორტების გამოყენებით უზრუნველყოფილი იქნება ბუნებრივი რესურსებისა და სავაჭრო გზის ტრანპორტირების კონტროლის უზრუნველყოფა, რაც რუსეთის ფედერაციის ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

შავ ზღვას უდიდესი ეკონომიკური პოტენიალი გააჩნია. იგი სავსებით შესაძლოა გახდეს ტრანსატლანტიკური კორიდორი. საყურადღებოა ისიც, რომ შავი ზღვის კონტინენტური შეღები მოიცავს აურაცხელ ბუნებრივ რესურსებს, როგორებიცაა გაზი, ნავთობი და სხვა. საზღვაო კომპონენტის არსებობით მოსკოვი ხელს შეუშლის ევროპის ენერგეტიკულ დამოუკიდებლობას, ისეთი პროექტების ჩაშლით, როგორებიცაა ნავთობსადენებისა და გასზადენების მშენებლობის ხელის შეშლა ევროპის ტერიტორიაზე, კასპიის ზღვის აუზში, აზერბაიჯანში, უზბეკეთსა და თურქმენეთში. ამით ის უზრუნველყოფს ამერიკისა და ევროპის ეკონომიკური კავშირის შეზღუდვას ცენტრალურ აზიაში, აგრეთვე ექმნება მნიშვნელოვანი ბერკეტი რაც სახელწმიფოთა მის პოლიტიკურ ორბიტაზე დაბრუნების კუთხით. „გართულებილი საერთაშორისო ვითარების ფონზე ახლო აღმოსავლეთში შავი ზღვის აუზი შესაძლოა ტრანსფორმირებული იქნას ერთგვარ ლოჯისტიკურ პლაცდარმად ახლო აღმოსავლეთსა და ნავთობით მდიდარ ადენის ყურეში საზღვაო ოპერაციების წარმოების თვალსაზრისით“ (Bugajski /Doran, 2016:11).

რეგიონის რელიგიური და კულტურული სიჭრელე ხელს უწყობს დაინტერესებული მხარეების მიერ შავი ზღვის ქვეყნების საშინაო და საგარეო პოლიტიკაში ჩართვისა და ზეგავლენის მოხდენის განხორციელებას. ჯერ კიდევ 2015 წლის ივლისში მოსკოვმა მნიშვნელოვანი ცვლილება მოახდინა ერთიან საზღვაო დოქტრინაში, რომლის მიხედვითაც დადგინდა, რომ უნდა შექმნილიყო ერთგვარი საზღვაო ზონა შავ ზღვაში ნატოს აღმოსავლეთის გაფართოვების საპირწონედ, ხოლო 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციით, ერთის მხრივ, სერიოზული საფრთხე შეუქმნა საქართველოს სტაბილურობასა და უსაფრთხოებას, მეორეს მხრივ კი უზრუნველყო სამხრეთ საზღვრების უსაფრთხოება და გააფართოვა თავისი გავლენა სამხრეთ კავკასიისა და ახლო აღმოსავლეთთან მიმართებით, პარალელურად სომხეთ-აზერბაიჯანის კონფლიქტში ერთგვარ მედიატორის როლს ასრულებს, რაც რეგიონის ქვეყნების საშინაო და საგარეო პოლიტიკაში ჩარევისათვის სერიოზული ბერკეტია (Bugajski /Doran, 2016:14).

რუსეთის მიერ აფხაზეთსა და სამაჩაბლოში ჯარების განთავსებითა და ყირიმის ანექსიით, აგრეთვე მის მიერ მხარდაჭერილმა სეპარატისტულმა მოძრაობებმა უკრაინაში სერიოზული სტრატეგიული უპირატესობა შესძინა, რამაც ერთის მხრივ შესაძლებლობა მისცა შავი ზღვის აუზის სრული კონტროლისა, აგრეთვე, მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს უკრაინის ევროატლანტიკურ კურსზე, ისევე როგორც საქართველოსა და მოლდავეთის შემთხვევაშიც, აგრეთვე ნატოს წევრ რუმინეთსა და ბულგარეთზე.

2014 წლის დეკემბერში რუსეთის პრეზიდენტის ვლადიმერ პუტინის მიერ ხელმოწერილ ახალი სამხედრო დოქტრინის თანახმად რუსეთისათვის ერთ-ერთი ძირითად საგარეო საფრთხედ ამერიკის შეერთებული შტატები და ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსია წარმოჩენილი, რომელთა მიზანიც რუსეთის საზღვრების ირგვლივ მათ შორის საზღვაო აკვატორიაშიც ანტისარაკეტო სისტემების განთავსებასაც გულისხმობს. შესაბამისად, რუსეთმა ახალი სამხედრო დოქტრინის თანახმად თავდაცვის სფეროში ძირეული ცვლილებები განახორციელა, რის ფარგლებშიც განხორციელდა შავი ზღვის ფლოტის სერიოზული მოდერნიზაცია, ახალი წყალზედა საბრძოლო და წყალქვეშა ხომალდებით უზრუნველყოფა (ფრეგატები, კორვეტები, წყალქვეშა ნავები, სარაკეტო ხომალდები), სანაპირო ზოლის ანტი-საჰაერო და ხომალდსაწინააღმდეგო სარაკეტო სისტემებით განთავსება. ყირიმის ანექსიის პარალელურად ნახევარკუნძულზე სისტემატიურად მიმდინარეობს სამხედრო-საზღვაო, სამხედრო საჰაერო და სახმლეთო დანაყოფების განთავსება და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოწყობა. გავრცელებული ინფორმაციით 2015 წლის მარტში ვლადიმერ პუტინი დათანხმდა ყირიმის ნახევარკუნძულზე განთავსებული ყოფილიყო სარაკეტო სისტემა ისკანდერი. დასახელებულ სისტემის მოქმედების საბრძოლო რადიუსი 500 კილომეტრია. იგი მნიშვნელოვანი საფრთხის შემცველია როგორც მეზობელი სახელმწიფოებისათვის, აგრეთვე,

ნატოს წევრი ქვეყნებისათვის. აღნიშნული სარაკეტო სისტემები ასევე განთავსებულია საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზეც. ყირიმის პარალელურად აფხაზეთის ოკუპაციამ რუსეთის ფედერაციას მნიშვნელოვანი საზღვაო სამოქმედო სივრცე შესძინა, რომლის გათვალისწინებით შეუძლია, ერთის მხრივ, სრულ ბლოკადაში მოაქციოს საქართველოს საზღვაო აკვატორია, მეორეს მხრივ კი შესაძლებლობას მისცემს რეგიონში მნიშვნელოვანი სამხედრო ოპერაციების საწარმოებლად. შავ ზღვაში რუსეთის პოზიციებს აძლიერებს ის გარემოებაც, რომ 1936 წელს ხელმოწერილი მონტერეის კონვენცია მნიშვნელოვან შეზღუდვებს აწესებს შავ ზღვაში რეგიონის გარე სახელმწიფოთა მიერ სამხედრო ხომალდების განთავსებაზე, მის ხანგრძლივობასა და გემების საბრძოლო ტონაჟობაზე. ობამას ადმინისტრაციის პერიოდში აშშ-ს პოზიციები მნიშვნელოვნად შესუსტდა შავი ზღვის აუზში, ხოლო ის ქვეყნები და გაერთიანებები, რომელიც დაკავშირებული იყო ნატოსთან საკმაოდ სუსტი აღმოჩნდა რუსეთის შეკავების თვალსაზრისით, რასაც მის მიერ ყირიმის, სამაჩაბლოსა და აფხაზეთის ანექსიაც ადასტურებს. რუსეთის მზარდი სამხედრო პოტენციალი რეგიონში შავი ზღვის აუზის ქვეყნებისათვის მნიშვნელოვანი საფრთხის შემცველია.

შავი ზღვაზე კონტროლი რუსეთს მნიშვნელოვან ბერკეტს სძენს ევროპის ენერგო მომარაგების კონტროლის თვალსაზრისით. ყირიმის ანექსიამ სერიოზული ძვრები გამოიწვია ენერგო მიწოდების, საერთაშორისო სავაჭრო საქმიანობისა და შავი ზღვის პორტების გამოყენების კუთხით. შავი ზღვის უსაფრთხოების ერთ-ერთი განშტოება ეს არის არსებული პორტების შეზღუდული შესაძლებლობები, მათ შორის დუნაის პორტი ცენტრალურ ევროპაში, დუნაის არხის შესაძლო ბლოკირება და საერთაშორისო ვაჭრობის შეზღუდვა ევროკავშირის არაწევრ ქვეყნებთან განსაკუთრებით თურქეთთან მიმართებით. ყირიმის ანექსიამ კი მნიშვნელოვანი დარტყმა და ეკონომიკური ზარალი მიაყენა იმ ქვეყნებს, რომლებიც დუნაის დელტას იყენებდნენ საერთაშორისო სავაჭრო გადაზიდვის საქმეში.

რა თქმ აუნდა, შავი ზღვის ქვეყნების საზღვაო შესაძლებლობები მნიშვნელოვნად ჩამორჩება რუსეთს, თუმცაღა თურქეთის ფაქტორი და მისი სამხედრო საზღვაო პოტენციალი მხედვლობაშია მისაღები. ის ფაქტი, რომ რუსეთი მნიშვნელოვნად აძლიერებს თავის სამხედრო ინფრასტრუქტურას, განსაკუთრებით სამხრეთ სამხედრო ოლქში, გვაფიქრებინებს, რომ თურქეთს შესაძლოა პერსპექტივაში თავის პოზიციების დათმობა მოუწიოს შავ ზღვაში, რაც რეგიონისათვის სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს.

შავი ზღვის რეგიონში ნატოს პოზიციების შესუსტების პარალელურად, იზრდება რუსეთის შესაძლო გავლენა რეგიონის ქვეყნებზე, მათ შორის ნატოს წევრ რუმინეთსა და ბულგარეთზე. რეგიონში გაძლიერებული სამხედრო კომპონენტების ფონზე, საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებსა და ანექსირებულ ყირიმის ნახევარკუნძულზე შექმნილი სამხედრო ინფრასტრუქტურა ქმნის მომავალი სამხედრო თუ ჰიბრიდული ოპერაციების ჩატარების შესაძლებლობას. მიუხედავად თურქეთსა და რუსეთს შორის დამთბარი ურთიერთობისა, სავსებით დასაშვებია სამომავლოდ ამ ორი ქვეყნის სერიოზული დაპირისპირების მოწმენი გავხდეთ, გამომდინარე იქედან, რომ ამ სახელმწიფოთა სტრატეგიული ინტერესები ისტორიულად წინააღდეგობაში მოდის.

რუსეთის სტრატეგიული მიზნების განხორციელებაში შავი ზღვის რეგიონს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების ფონზე აშშ-სა და დასავლეთის განსაკუთრებულ ყურადღებას ბალტიის რეგიონი იწვევს. შესაბამისად, აღნიშნულ რეგიონში მათი მოქმედებები უფრო თანმიმდევრული და ადეკვატურია არსებულ საფრთხეებთან მიმართებით, რაც გამოიხატება რეგიონში სხვადასხვა სამხედრო აქტივობებში, როგორებიცაა 4 ბატალიონის განთავსება, სამხედრო წრთვნები, საზღვაო და საჰაერო პატრულის ინტენსივობის გაზრდა და ა.შ. ამ ფონზე შავი ზღვის რეგიონი მათთვის შედარებით ნაკლებ პრიორიტეტულია. შესაბამისად, რუსეთის მოქმედებები შავ ზღვაში გაცილებით უფრო გაბედულია, რასაც თავის მხრივ ხელს უწყობს 1936 წელს დადებული მონტერეის კონვენცია. შავი ზღვის რეგიონში ნატოს ნაკლებ აქტიურობა სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს არამარტო რეგიონის ქვეყნებისათვის, აგრეთვე, ნატოს წევრი ბულგარეთისა და რუმინეთისათვის, რომელთა მტკიცებით ყირიმის ანექსიის შემდეგ რუსეთი განსაკუთრებული აქტიურობით შეეცდება მათდამი ეკონომიკური და

პოლიტიკური ზეწოლის განხორციელებას, ხოლო ყირიმისა და აფხაზეთის ანექსიამ გარდა იმისა, რომ მნიშვნელოვანი საზღვაო სივრცე შესძინა აგრეთვე სერიოზული ბერკეტი მისცა რეგიონის სავაჭრო-ეკონომიკური და ენერგო-ტრანზიტის კონტროლის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ რეგიონის ქვეყნების პორტების ტვირთბრუნვა ახლოსაც ვერ მივა ბულგარეთისა და რუმინეთის პორტების ტვირთბრუნვასთან. მეტიც, რუსეთის საგარეო პოლიტიკის მიზანი შავი ზღვის აუზში მდგომარეობს იმაში, რომ აზიიდან წამოსული ყველა სავაჭრო-ეკონომიკური ტვირთბრუნვა მოხდეს ნოვოროსიისკის პორტის გამოყენებით, რაც მას მნიშვნელოვან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სარგებელს მისცემს.

შავი ზღვის რეგიონი სავსეა ცხელი წერტილებით, რაც მთლიანად რეგიონის უსაფრთხოებისათვის სერიოზული გამოწვევაა, ხოლო ორი დიდი მოთამაშის (რუსეთი და თურქეთი) მერყევი და ცვალებადი ურთიერთობა, კიდევ უფრო მეტ საფრთხეს უქმნის რეგიონის საერთო სტაბილურობას (Larrabee/ Flanagan, 2016:11). ის ფაქტი, რომ თვით თურქეთის სამხედრო და პოლიტიკური წრეები მათ დიდ შეცდომად რუსეთის კავკასიაში შემოშვებას მიიჩნევენ, გვაფიქრებინებს, რომ უახლოეს პერიოდში მოხდება მათი ინტერესთა გადაკვეთა კავკასიის ქვეყნებში განსაკუთრებით კი საქართველოსთან მიმართებით, მაგრამ არც ინტერესთა თანხვედრა იქნება გამოსარიცხი, რომლის მაგალითებიც უახლოეს წარსულში მრავლად მოგვეპოვება და რომლის გამოც საქართველოს ტერიტორიების დიდი ნაწილის დათმობა მოუწია თურქეთის სასარგებლოდ (ყარაბაღის მიმდინარე კონფლიქტი).

გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ აგვისტოს ომის მოვლენებისა და ყირიმის ანექსიის შემდგომ რუსეთმა არმიის სერიოზული მოდერნიზაცია განახორციელა. ყირიმში ჰაერსაწინააღდეგო სისტემების (S300/S400), გემთსაწინააღდეგო ბასტიონის სარაკეტო სისტემების (BAL/Bastion) კალიბრის სარაკეტო კომპლექსებით აღჭურვილ წყალზედა და წყალქვეშა ხომალდების, გამანადგურებელ სუ-30 მ/სმ -სა და ისკანდერების განთავსებით პრაქტიკულად დაასრულა სამხედრო ტერმინოლოგიით „შელწევისა და სივრცის“ იგივე Anti access/area denial (A2AD) ეფექტური სისტემის ჩამოყალიბება. მსაგვსი სიტემები რუსეთმა მთლიანად საკუთარი საზღვრის გასწვრივ განალაგა, რამაც მნიშვნელოვანი სტრატეგიული უპირატესობა შესძინა. ევროპაში ნატოს ყოფილი სარდლის, გენერალ ფილიპ ბრიდლოვის განცხადებით, ყოველივე ამან რუსეთს ძალის პროვოცირებისა და შესაბამისად, უფრო აგრესიული პოლიტიკის განხორციელების საშუალება მისცა (გურგენიძე, 2008:85).

საბჭოთა სისტემის დანგრევის შემდეგ დასავლურმა სტრუქტურებმა, განსაკუთრებით კი ჩრდილო ატლანტიკურმა ალიანსმა და ევროკავშირმა, აღმოსავლეთით გაფართოება დაიწყეს. დღეს უკვე ბევრი ქვეყანა რომელიც ადრე საბჭოთა გავლენის სფეროდ აღიქმებოდა ნატოსა და ევროკავშირის წევრია, ბევრიც მისწრაფვის ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში გაერთიანებისაკენ, რაც რუსეთის მიერ მტკიცნეულად აღიქმება. რეგიონის ეთნიკური, რელიგიური და კულტურული სიჭრელე კონფლიქტის ინპირირების სერიოზულ საფუძველს იძლევა. 2000 წელს გაცხადებული რუსეთის საგარეო პოლიტიკური კურსის თანახმად რუსეთი მიიჩნევა საერთაშორისო მნიშვნელობის ძალად და გავლენის ცენტრად, აგრეთვე გაცხადდა, რომ რუსეთი აქტიურად ჩაერევა რეგიონში მიმდინარე კონფლიქტებში და კვლავაც შეასრულებს ჟანდარმის ფუნქციას, მისი გავლენის სფეროდ კი აღიქმება არა მხოლოდ შავი ზღვის აუზი, არამედ მის საზღვრის მდებარედ მეზობლები და პერიფერიები. 2000 წელს გაცხადებული მეორე სამხედრო დოქტრინის თანახმად, კი რუსეთის მიჩნეულია როგორც ეროვნული და საერთაშორისო დონის საყოველთაო კეთილდღეობის ქვეყნად და გაცხადდა, რომ მის მიერ სამხედრო ოპერაციები ჩატარებული იქნება ნებისმიერ რეგიონსა და ქვეყანაში, რომლისაგანაც შესაძლოა საფრთხე შეექმნას რუსეთსა და მის ინტერესებს (New strategy center, 2017:10). როგორც ვახსენეთ შავ ზღვას რუსეთისათვის სტრატეგიული მნიშვნელობა გააჩნია, რომლითაც მიღწეული იქნება, სამხედრო, პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტერესები. ამ კუთხით განსაკუთრებით აქტუალური ევროპის ენერგო დივერსიფიცირებისა და დამოუკიდებლობის საკითხია. ისინი დღემდე აქტიურად არიან დამოკიდებული რუსულ გაზზე, ხოლო მათი მხრიდან ენერგო რესურსების დივერსიფიცირებით რუსეთს გამოაცლიან იმ ბერკეტს, რომელსაც იგი აქტიურად იყენებს საერთაშორისო ურთიერთობებში.

საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ შავი ზღვის აუზში მნიშვნელოვანი რეგიონალურ მოთამაშედ იქცა თურქეთის რესპუბლიკა. მონტერეის კონვენციის თანახმად შავი ზღვის გამოყენება გლობალური გეოპოლიტიკური კონფლიქტებში შეზღუდული იქნა, აგრეთვე ნებისმიერი გარე თუ საზღვაო სახელმწიფოთა მხრიდან იზღუდება მისი სრული კონტროლი, თუმცა საბჭოთა კავშირის პერიოდში თურქეთის ფაქტორი და გავლენა შავ ზღვაზე მნიშვნელოვნად იზღუდებოდა, ეს უკანაპნელი კი საკუთარი ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად აქტიურად იყენებდა ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის ფაქტორსა და დასავლეთის მხარდაჭერას. საბჭოთა კავშირისა და ვარშავის პაქტის დაშლის შემდეგ რუსეთის პოზიციები მნიშვნელოვნად შესუსტდა რეგიონში. ბულგარეთისა და რუმინეთის ნატოში გაწევრიანებამ ხელი შეუწყო ამერიკის შეერთებული შტატების ე.წ. სტატუსქვოს შენარჩუნებას. იმის გათვალისწინებით, რომ არასაზღვაო სახელმწიფოებს შავ ზღვაში მშვიდობიანობის დროს მონტერეის კონვენციის თანახმად მხოლოდ 21 დღის ყოფნის უფლება აქვს. შესაბამისად, რეგიონის გარე სახელმწიფოებს არა აქვთ უფლება მუდმივი სამხედრო-საზღვაო ბაზები განათავსონ შავი ზღვის აუზში, ასეთი უფლება მხოლოდ რეგიონის საზღვაო ქვეყნებს გააჩნიათ, თუმცა საჭირო ან სახმელეთო ბაზების განთავსებას კონვენცია არ ზღუდავს. სახელმწიფოთა მხრიდან საკუთარი ძალის გლობალურ ძალად აღიარება შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნებისათვის ზრდის მოსალოდნელი საფრთხის ალბათობას. მუდმივად ცვალებადი გეოპოლიტიკური ფონი ქმნის უსაფრთხოების დილემას რეგიონის პატარა ქვეყნებში, ხოლო გეოპოლიტიკური ტრანსფორმაციები და ძალთა ცვლილება რეგიონის პატარა ქვეყნების მიერ აღიქმება როგორც კონფლიქტის პოტენციური ესკალაციის წყაროდ.

საყურადღებოა თვით რუსეთის ფედერაციის გენერალური შტაბის უფროსის ვალერი გერასიმოვის განცხადება, რომელიც გაკეთდა თურქეთში ჩასვლამდე ერთი დღით ადრე. კერძოდ, მან განაცხადა, რომ შავ ზღვაში თურქეთის უპირატესობა დასრულდა, წლების განმავლობაში ფლოტის შესაძლებლობები შეზღუდული იყო, თუმცა მიმდინარე დროისათვის ყველაფერი შეცვლილია (New strategy center, 2017:14).

მსგავსი განცხადებები კიდევ ერთხელ ადასტურებს რუსეთის სტრატეგიულ ინტერესებსა და შავი ზღვის რეგიონის მნიშვნელობას, რაც სერიოზულ წინააღმდეგობაში მოდის რეგიონის საზღვაო სახელმწიფოთა ეროვნულ ინტერესებთან. აშშ-ს, ნატოსა და ევროკავშირის გაფართოვებამ აღმოსავლეთით, რუსეთს სხვადასხვა აქტივობების საბაზი მისცა, რამაც რეგიონში ისედაც არსებული მყიფე სიტუაცია კიდევ უფრო დაამძინა.

თურქეთის მნიშვნელობას რეგიონში ბევრი ფაქტორი განსაზღვრავს, მათ შორის სტრატეგიული გეოგრაფიული მდებარეობაც. ჯერ კიდევ 2011 წელს თურქეთმა ორ მნიშვნელოვან ენერგო შეთანხმებას მოაწერა ხელი. 27 დეკემბერს ხელმოწერილი ხელშეკრულება ითვალისწინებდა ტრანს-ანატოლიური (TANAP) გაზის მილსადენის მშენებლობას, რომელიც ითვალისწინებდა აზიური ბუნებრივი გაზის შაჰ-დენიზის II - ით თურქეთიდან ევროპაში ტრანსპორტირებას. მეორე შეთანხმება, რომელსაც ხელი 29 დეკემბერს მოეწერა მოსკოვთან ითვალისწინებდა სამხრეთ ნაკადის მშენებლობას. ტრანსანატოლიური პროექტის მშენებლობა 5 წელიწადს შეადგენდა, მისი ღირებულება დაახლოებით 5 მილიარდ ამერიკულ დოლარს. ხელშეკრულების თანახმად თურქეთს გასაზღვრულში გატარებული გაზის სანაცვლოდ შეეძლო გამოეყენებინა 6 მილიარდი კუბური მეტრის გაზი საკუთარი საჭიროებისთვის, თუმცა ხელმოწერის შემდეგ ბევრი დეტალი შეიცვალა. რაც შეეხება რუსეთთან ხელმოწერილ შეთანხმებას, იგი რუსეთს მნიშვნელოვან უპირატესობას აძლევს, კერძოდ სამხრეთ ნაკადის მეშვეობით რუსეთს შავი ზღვის გამოყენებით შეუძლია მნიშვნელოვანი რაოდენობის გაზის ტრანსპორტირება ევროპაში უკრაინის გვერდის ავლით. ხელშეკრულების თანახმად თურქეთმა თანხმობა განაცხადა გასაზღვრულ გასულიყო შავ ზღვაში მის ეკონომიკურ ზონაში (Çelikpala, 2012:24). რეგიონში არსებული მდგომარეობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებისადმი თურქეთის პოლიტიკური ელიტის განწყობაზე. „შავი ზღვის რეგიონში თურქეთის ერთ-ერთი ძირითადი პრიორიტეტი ენერგო-დამოუკიდებლობის მოპოვებაა, რომლის განსახორციელებლად ის აქტიურად განიხილავს რუსულ და ევროპულ შემოთავაზებებს. თავი მხრივ, რუსეთი კვალავაც რჩება თურქეთის უმსხვილეს მომწოდებლად,

ხოლო ბოლო პერიოდში თურქეთში გაზის მიწოდების 44% რუსეთზე მოდის” (Çelikpala, 2012:25). მეორე მსხვილი მომწოდებელი აზერბაიჯანია, რომელსაც თურქეთთან გარდა სტრატეგიული თანამშრომლობისა საერთო ისტორიული, ეთნიკური, რელიგიური (ორივე სახელმწიფო ისლამის მიმდევარია, თუმცა აზერბაიჯანში შიიზმია გაბატონებული, მაშინ როდესაც თურქეთი სუნიტური სახელმწიფოა) ურთიერთობები აკავშირებს. აზერბაიჯანული გაზის პარალელურად ყაზახეთის, თურქმენეთისა და უზბეკეთის გაზის მიწოდებით განიხილება ევროპის მომარაგება, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს რუსეთზე ევროპის ენერგოდამოკიდებულებას. თურქეთის მიზანი არა მხოლოდ ენერგო მიწოდების დივერსიფიცირებაა, აგრეთვე ის საკუთარ თავს განიხილავს ენერგო-რესურსების ლოჯისტიკურ ჰაბად, საიდანაც უნდა მოხდეს გაზის შემდგომი გადანაწილება ევროპაში. ამ მხრივ თურქეთის მიზანი ენერგორესურსების მომხმარებელი ქვეყნიდან საერთაშორისო ენერგო-უსაფრთხოების გეოპოლიტიკურ თამაშებში ჩართვა წარმოადგენს, რითაც ის შესძლებს გავლენის მოპოვებას თურქულენოვანი ხალხით დასახლებულ ქვეყნებში (აზერბაიჯანი, ყაზახეთი, თურქმენეთი, უზბეკეთი) და უზრუნველყოფს თურქი ხალხისა და პოლიტიკური ელიტის თურანიზმის/პანთურქიზმის საუკუნოვანი ოცნების განხორციელებას, აგრეთვე შესაძლებლობას მისცემს მნიშვნელოვანი მოთხოვნები წაუყენოს ევროკავშირის ქვეყნებს. აღნიშნული პოლიტიკის განხორციელებით მნიშვნელოვანი საფრთხე ექმნება რეგიონსა და ევროატლანტიკურ უსაფრთხოებას. რუსულ-თურქული ურთიერთობების დათბობის ფონზე რთულია პერსპექტივაში საერთო ენერგეტიკული, ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამხედრო უსაფრთხოების არქიტექტურის სრული სურათის დანახვა, რამეთუ მათ ურთიერთობაში მომხდარი ნებისმიერი ცვლილება მყისიერ გავლენას ჰპოვებს რეგიონის უსაფრთხოებაზე. საქართველოში მშენებარე ყულევის ღრმაწყლოვანი პორტის სრულად დატვირთვის შემთვევაში ნაწილობრივ შესაძლებელი იქნება ენერგო რესურსების ევროპისადმი მიწოდების უზრუნველყოფა უკრაინის ტერიტორიის გამოყენებით, რაც თავის მხრივ მიშვნელოვნად შეამცირებს თვით უკრაინის ენერგოდამოკიდებულებას რუსეთისადმი, აგრეთვე მნიშვნელოვან ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სარგებელს მოუტანს საქართველოს. ამ ფონზე კი საინტერესოა რუსეთ-თურქეთის შემდგომი პოლიტიკური სვლები, რომელიც საბოლოო ჯამში მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს რეგიონის ბედს.

რეგიონში თურქეთის მდგომარეობა და ინტერესები განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშაა. ნიშანდობლივია თვით რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობებიც. თუ წინარე ისტორიას თავლს გავავლებთ, ცხადია, რომ ეს ორი ქვეყანა მიუხედავად ცალკეული დათმობებისა, ისტორიულად და პოლიტიკურად ერთმანეთის მოწინააღმდეგებად დარჩებიან. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, როდესაც თურქეთის დღის წესრიგის წინაშე დადგა ბოსფორისა და დარდანელის ყურეების საბჭოთა კავშირთან ერთად მართვის საკითხი, მათ დახმარებისათვის აშშ მიმართეს, რათა შესაძლებელი გამხდარიყო საბჭოთა კავშირის მხრიდან წამოსული საფრთხის შეკავება. ტრუმენის ცნობილი დოქტრინის ერთ-ერთი მოტივატორიც სწორედ ეს იყო, რის ფარგლებშიც ხმელთაშუა ზღვაში საბჭოთა კავშირის გაძიერების პრევენციის მიზნით ჩრდილო ატლანტიკურ ალიანსში თურქეთთან ერთად მიღებული იქნა საბერძნეთიც. ცივი ომის პერიოდში, მიუხედავად თურქეთის მყარი დასავლური პოლიტიკისა, მას მაინც უხდებოდა საბჭოთა კავშირთან მიმართებით გარკვეულ დათმობებზე წასვლა. იგი გამოხატული იყო უკრაინის ტერიტორიაზე კიევის შემდომში კუზნეცოვად მოხსენიებული ავიამზიდ-კრეისერების მშენებლობითა და მათი ყურეების მეშვეობით გატარებით. როგორც ცნობილია „1936 წელს დადებული მონტრეის საზღვაო ხელშეკრულება მნიშვნელოვან შეზღუდვებს უწესებდა რეგიონის არასაზღვაო სახელმწიფოების შავი ზღვის აუზში საბრძოლო ხომალდების, რაოდენობის ტონაჟობის და ხანგრძლივობის შესახებ, გარკვეული შეზღუდვები რეგიონის საზღვაო სახელმწიფოებზეც ვრცელდებოდა” (TOUKAS, 2017:5). მიმდინარე ეტაპისათვის რუსეთ-თურქეთს შორის დამთბარი ურთიერთობების ფონზე, რაც გამოიხატება რუსეთის მხრიდან თურქეთში ატომური ელექტრო სადგურის მშენებლობითა და რაკეტაწინააღმდეგო სისტემების ს400 შესყიდვით, აგრეთვე ცალკეული დიპლომატიური სკანდალებით, გარკვეული ექსპერტების მხრიდან ხშირად გაისმის თურქეთის საგარეო-პოლიტიკური კურსის შესაძლო ცვლილების შესახებ, თუმცა აქვე უნდა

აღვნიშნოთ, რომ რუსეთის ფედერაციის რეგიონში მზარდი სამხედრო გამძლიერება, აგრეთვე ისტორიული წინააღმდეგობები პერსპექტივაში რუსულ-თურქულ ურთიერთობებს მნიშვნელოვანი კითხვის ნიშნის წინაშე აყენებს.

შავი ზღვის აუზში ნატოს შედარებით მცირე აქტიურობის პარალელურად, ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსი და ევროკავშირი მნიშვნელოვან ყურადღებას აქცევენ ენერგოდამოუკიდებლობის პოლიტიკის განხორციელებას. ამ ფონზე მათთვის საქართველოს ფაქტორის გამოყენება მეტად მნიშვნელოვანია. 2016 წლის 26-27 აპრილს ბუქარესტში გამართული მაღალი დონის შეხვედრებზე ქართულ და რუმინელ კოლეგებს შორის მნიშვნელოვანი ხაზგასმა მოხდა საერთაშორისო-სავაჭრო და ენერგო ურთიერთობებთან მიმართებით. მეტიც, რუმინეთის თვალთახედვით საქართველოს კეთილდღეობას, უსაფრთხოებასა და სტაბილურობას არსებითი მნიშვნელობა აქვს მთელი შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოებისა და სტაბილურობისათვის. ხაზი გაესვა შავი ზღვის მნიშვნელობას და მისი როგორც ხიდის, დამაკავშირებლის როლს ევროპასა და აზიას შორის, რომელსაც უზარმაზარი სავაჭრო, ეკონომიკური და ენერგეტიკული პოტენციალი გააჩნია და მისი გამოყენება რეგიონისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია (კუნჭულია, 2017). შავი ზღვის სტრატეგიულ მნიშვნელობაზე საუბრობდა საქართველოს თავდაცვის ყოფილი მინისტრი თინათინ ხიდაშელიც: „თუკი, რამდენიმე წლის წინ არასერიოზულად უყურებდნენ შავ ზღვას, როგორც სტრატეგიულ ზღვას, დღეს იმავე ტონალობით, მნიშვნელობით, ხარისხით საუბრობენ შავ ზღვაზე, როგორც, მაგალითად, ბალტიის ზღვაზე... ან ხმელთაშუა ზღვაზე. შესაბამისად, შავი ზღვის უსაფრთხოების კონცეფცია, რომელზეც დღეს ნატოში მიმდინარეობს შეთანხმება, ჩვენი ამოცანაა, ამ კონცეფციის, შეთანხმების, უსაფრთხოების არქიტექტურის სრულფასოვანი წევრი გახდეს საქართველო არა პარტნიორი, არამედ სრულფასოვანი მონაწილე“ (საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სტრატეგიული კომუნიკაციების დეპარტამენტი, 2017:8).

შავი ზღვის აუზში რუსეთის გავლენის ზრდას ბევრი ფაქტორი უწყობს ხელს, მათ შორის თურქეთის პოზიციაც, რომლის თანახმადაც შავ ზღვაში მაქსიმალურად უნა შემცირებულიყო ნატოს გავლენა. ამ კუთხით, თურქეთის ინიციატივით 2001 წელს შეიქმნა მრავალეროვნული სამხედრო-საზღვაო ოპერატიული ჯგუფი „ბლექსიფორი“, რომელიც მოგვიანებით გამძლიერდა საზღვაო-სამეთვალყურეო ოპერაცია „შავი ზღვის ჰარმონის“ მეშვეობით. ამ ფონზე საყურადღებოა პრეზიდენტ ერდოღანის მიმართვა ნატოს გენერალური მდივნისადმი, სადაც მან განაცხადა, რომ შავ ზღვას რუსეთის ტბად გადაქცევა ემუქრება“ (ღვინერია, 2016:11). ნიშანდობლივია ის გარემოებაც, რომ გარკვეულ ეტაპზე თურქეთის ინტერესები თანხვედრაში მოდიოდა რუსეთის ინტერესებთან. იგი გულისხმობდა რეგიონში ნატოს პოზიციების შესუსტებას, თუმცაღა სირიის კონფლიქტმა და რუსეთის აქტიურმა მონაწილეობამ ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე საომარ კონფლიქტში, ასევე მზარდმა მილიტარიზაციამ თურქეთი სერიოზული გამოწვევების წინაშე დააყენა. თურქეთის მიერ მხარდაჭერილი საზღვაო-ოპერატიული ჯგუფი, რომელშიც მხოლოდ შავი ზღვის ქვეყნები მონაწილეობდნენ ნათელი გახადა, რომ მას რეალურად არ შეეძლო და არც გააჩნდა შესაბამისი პოტენციალი, მნიშვნელოვანი როლი შეესრულებინა შავი ზღვის უსაფრთხოების განმტკიცებისათვის, მეტიც ნატოს მხარდაჭრის გარეშე შეუძლებელია შავ ზღვაზე ენერგო დივერსიფიცირებისა და საერთაშორისო სავაჭრო პროექტების მხარდაჭერა, რომელიც ესოდენ აფიქრებს რუსეთს. შესაბამისად, რეგიონში გამოჩენილმა ჰიბრიდულმა საფრთხეებმა, ნატოს აღმოსავლეთ ფლანგი მნიშვნელოვანი დარტყმის ქვეშ დააყენა, მეტიც თანამედროვე ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურა მეტწილად შავი ზღვის აუზის უსაფრთხოებაზეა დამოკიდებული, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენს მნიშვნელოვან კორიდორს ახლო აღმოსავლეთსა და შუა აზიაში (Rogan, 2017). საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ისტორიულად რუსულ-თურქული ურთიერთობები ორივე ქვეყნის საზოგადოებაში, როგორც მყიდვე ურთიერთობები ისე აღიქმებოდა. ბოლო რამდენიმე საუკუნეში კი ერთმანეთთან რეგიონში დომინირებდასთვის არაერთი ომი აწარმოეს. მიუხედავად ამისა, 2016 წლიდან დაიწყო ამ ორი ქვეყნის ურთიერთობების მკვეთრი გაუმჯობესება. იგი მეტწილად შეეხო ენერგეტიკულ, სავაჭრო-ეკონომიკურ და ტურისტულ სფეროებს. ამავე პერიოდში თურქეთში

ადგილი ჰქონდა სამხედრო გადატრიალების მცდელობას. იგი რეჟებ ტაიფ ერდოღანისა და მისი მხარდამჭერი ჯგუფის მიერ აღქმული იქნა როგორც დასავლეთის მცდელობა კონტროლი დამეყარებინათ თურქეთის საგარეო და საშინაო პოლიტიკის წარმართვაზე. თუ ადრე თურქეთის პოზიცია თანხვედრაში მოდიოდა აშშ-ს პოზიციებთან რუსეთთან მიმართებით, თანამედროვე ეტაპზე სახეზეა თურქეთის როგორც დამოუკიდებელი გეოპოლიტიკური მოთამაშის ჩამოყალიბების ტენდენცია. შესაბამისად, ჩნდება კითხვა, რა ინტერესები შეიძლება ამოძრავებდეს რუსეთს რეგიონში და თურქეთთან მიმართებით. პირველი, რუსეთს არ სურს თურქეთმა აქტიური წინააღმდეგობა გაუწიოს შავი ზღვის რეგიონსა და ახლო აღოსავლეთში მისი შემდგომ გაძლიერებას. მეორე - ხელი შეუწყოს ჩრდილოატლანტიკურ სტრუქტურებში უნდობლობის და გაურკვევლობის ჩამოყალიბებას. მესამე - ხელი შეუწყოს რეგიონში პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო ინტერესების გატარებას და რეგიონის ქვეყნების მის პოლიტიკურ ნებაზე დაყოლიებას. მიმდინარე ეტაპზე მიუხედავად დამთბარი თურქულ-რუსული ურთიერთობისა, მათი ურთიერთობისათვის კვლავაც სამი უდიდესი გამოწვევა არსებობს: „პირველი - განსხვავებული პოზიციები ახლო აღმოსავლეთთან, მათ შორის სირიის ხელისუფლებასთან მიმართებით; მეორე - ქურთული სეპარატიზმის პრობლემა და მათი შესაძლო მხარდაჭერა რუსეთის მიერ; მესამე - ისტორიული წინააღმდეგობები“ (სტეფან გლანაგანი, 2020:87/90). ისტორიულად ეს ორი ქვეყანა მუდმივ გეოპოლიტიკურ ბრძოლაში იყო რეგიონში ჰეგემონობის მოპოვების კუთხით. თანამედროვე თურქულ-რუსული ურთიერთობის მიუხედავად, ამ ქვეყნების ისტორიული წინააღმდეგობანი და განსხვავებული გეოპოლიტიკური ხედვები ჩანასახშივე სვობს გრძელვადიანი თანაშრომლობის შესაძლებლობას. შესაბამისად, მიუხედავად აშშ-ს და ევროპის მიმართ არაერთი კრიტიკული განცხადებისა თურქეთის პოლიტიკური წრეები ნათლად აფასებენ სიტუაციას და გრძელვადიან პერსპექტივაში სტრატეგიული თანაშრომლობის კუთხით დასავლეთის სხვა მოთამაშით ჩანაცვლების არანაირი ალტერნატივა არა აქვს.

შავი ზღვის უსაფრთხოების ერთიან ხედვაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ნატოსა და მის წევრებს. რუსეთის მიერ 2008 წლის სამხედრო ოპერაციისა საქართველოში და 2014 წელს ყირიმის ანექსიით მნიშვნელოვანი უპირატესობა შეიძინა რეგიონის კონტროლის თვალსაზრისით, რაც ევროატლანტიკური უსაფრთხოებისათვის მნიშვნელოვანი გამოწვევა გახდა. ნატოს პოზიციები, როგორც აღვნიშნეთ, გარკვეულ ფაქტორთა გამო მნიშვნელოვნად შეზღუდულია რეგიონში, აგრეთვე ყურადსაღებია ნატოს შავი ზღვის ქვეყნების შეზღუდული სამხედრო-ეკონომიკური შესაძლებლობები და განსხვავებული პოლიტიკური ხედვებიც. ამ ფონზე მნიშვნელოვან ყურადღებას იქცევს ბულგარეთისა და რუმინეთის პოზიცია და მათი შემდგომი მდგომარეობა. რაც ერთის მხრივ დაკავშირებულია მათ საგარეო პოლიტიკურ არჩევანთან, მეორეს მხრივ კი ისტორიულ გამოცდილებასთან, რადანაც ეს ორივე ქვეყანა ცივი ომის პერიოდში საბჭოთა ბანაკს მიეკუთვნებოდნენ. მომეტებული საფრთხის ფონზე ნატოს მიზანი აღმოსავლეთ ფლანგის გაძლიერება გახლავთ, რაც პირდაპირ დაკავშირებულია რუმინეთისა და ბულგარეთის ჩართულობასთან. ორმხრივი და მრავალმხრივი თანაშრომლობის ფარგლებში ნატომ გააფართოვა რეგიონში თავისი წარმომადგენლობა. იგი რეგიონში წარმოდგენილია საზღვაო კომპონენტითა და ნატოს წევრი შავი ზღვისპირა ქვეყნებში მუდმივი წვრთნების ჩატარებითა და მართვის კონტროლის სისტემის გაუმჯობესებით. მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ გაზრდილი საფრთხეების ფონზე ნატოსთან ორმხრივი თანაშრომლობის ფარგლებში ბულგარეთი და რუმინეთი აქტიურად გეგმავენ რუმინულ-ბულგარული ბრიგადის შექმნას, რომლის შტაბიც რუმინეთში იქნება განთავსებული, მეორეს მხრივ კი რუმინეთში დაფუძნდა საერთაშორისო ბრიგადა 4000 ადამიანის შემადგენლობით, სადაც 9 ქვეყნის სამხედროებია გაერთიანებული. გარდა ამისა, აშშ-ს 900 ჯარისკაცი მუდმივად იმყოფება რუმინეთის ტერიტორიაზე. როგორც რუმინეთის პრეზიდენტმა კლაუს იოჰანსმა ნატოს ბუქარესტის სამიტზე განაცხადა, მათ სურთ პირდაპირი დიალოგი რუსეთთან, ოღონდ არა სუსტის, არამედ ძლიერის პოზიციებიდან. ამავდროულად რუმინეთის თავდაცვის მინისტრის განცხადებით, ეს არის პასუხი რუსეთი აგრესიულ მოქმედებებზე საქართველოსა და უკრაინაში, რამაც მისივე განმარტებით შეკავებითი პოლიტიკა უნდა უზრუნველყოს.

რუსეთი კრიტიკულად უდგება ნატოს აღმოსავლეთ ფლანგის გაძლიერებას კერძოდ ანტისარაკეტო სისტემების სმ-3 განთავსებას რუმინეთსა და პოლონეთში, რასაც ისინი ეროვნული უსაფრთხოების საკითხად მიიჩნევენ, მათივე განცხადებით ყველა ის ქვეყანა, სადაც განთავსებული იქნება მსგავსი ხასიათის შეიარაღება, რუსეთის სარაკეტო სამიზნეები იქნებიან. ამ ფონზე ნატოს აღმოსავლეთის ფლანგის ზოგიერთი ქვეყანა გამოხატავს ძლიერი ანტისარაკეტო ფარის შექმნის იდეას. ისინი აცხადებენ, რომ მათი მიზანი არა შავი ზღვის რეგიონში რუსეთის სამხედრო ძალის დაბალანსება, არამედ შეკავების უზრუნველყოფაა, რომლითაც რუსეთს გაუზიარებინა ღია მესიჯს, რომ ნებისმიერი სამხედრო მოქმედების შემთხვევაში ისინი მიღებენ სწრაფ და ადეკვატურ პასუხს. როგორც აღვნიშნეთ სიტუაციას ართულებს ის გარემოებაც, რომ რეგიონის ქვეყნებს განსხვავებული სამხედრო პოლიტიკური მიზნები გააჩნიათ. მაშინ როდესაც რუმინეთი და მეტწილად ბულგარეთი ცდილობს თავდაცვის სიტემისა და ნატოს აღმოსავლეთ ფლანგის გაძლიერებას, თურქეთის საგარეო პოლიტიკურმა კურსმა განსხვავებული რაკურსი წარმოაჩინა, რაც გამოხატულია რუსეთთან ორმხრივი ურთიერთობების აღდენა-გაუმჯობესების მცდელობებით, საბერძნეთთან მიმდინარე კონფრონტაციული ურთიერთობებით. ნიშანდობლივია ბულგარეთის დამოკიდებულებაც, ბულგარეთის პრემიერ მინისტრის განცხადებით, მისი ქვეყანა რუსეთს არ მიიჩნევს საფრთხედ, ხოლო ნატოს ნებისმიერი საზღვაო კომპონენტის განთავსება რეგიონში კიდევ უფრო დაძაბავს ისედაც რთულ მდომარეობას (Lorenz, 2017:32), თუმცა ამავდროულად ბულგარეთის პრეზიდენტის რუმენ რადევის განცხადებით, აუცლებელია რუსეთთან ღია, პირდაპირი დიალოგის დაწყება, რათა შესაძლებელი გახდეს მოსალოდნელი საფრთხის პრევენცია. იგი ბულგარეთის რუსეთზე ენერგოდამოკიდებულებაზე აკეთებს აქცენტს და აღნიშნავს, რომ ნატოსა და ევროკავშირს მეტი პოლიტიკური დამოუკიდებლობისა და უსაფრთხოებისათვის ენერგორესურსების დივერსიფიცირება სჭირდებათ (Foxnews, 2017).

ამ ფონზე ბუნებრივი რესურსებით მდიდარ შავი ზღვის აუზს სტრატეგიული მნიშვნელობა ენიჭება. ნიშანდობლივია, ის გარემოებაც რომ ბულგარეთში ნაცვლად რუმინეთისა პოლიტიკური და ეკონომიკური სიტუაცია მნიშვნელოვნად განსხვავებულია და ნაკლები სტაბილურობით გამოირჩევა, ამ ფონზე იგი ევროკავშირის ყველაზე ღარიბ ქვეყანად მიიჩნევა. ნატოს ვალდებულების ფარგლებში მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ქვეყანა მეტწილად ასრულებს თავიანთ ვალდებულებებს ბულგარეთის თავდაცვის დაფინანსება იქ არსებული GPD გათვალისწინებით მნიშვნელოვნად ჩამორჩება რუმინეთისა და ნატოს წევრი სხვა ქვეყნების სამხედრო დაფინანსებას.

ნატოს პოზიციების გაძლიერებისათვის შავი ზღვის აუზში წევრი სახელმწიფოები ერთხმად შეთანხმდნენ მნიშვნელოვანი ნაბიჯების გადადგმაზე, რომელიც უზრუნველყოფდა მათი პოზიციების დაცვას რეგიონში. ამ ფონზე დიდი ბრიტანეთი დათანხმდა რუმინეთში განლაგებინა თავიანთი *Typhoon fighter jets*, ამერიკელებმა სამხრეთ რუმინეთში - Deveselu-ში თავიანთი ანტისარაკეტო სისტემები განათავსეს, კანადა და პოლონეთი განიხილავენ თავიანთი გამანადგურებლების განლაგებას რეგიონში. საბოლოოდ, 2017 წელს უკვე ნატოს წევრი ქვეყნებისაგან შემოთავაზებული საზღვაო და საწვრთნელი კომპონენტების განთავსებაზე საუბრებმა ნატოს სარდლობის დაქვემდებარების ფარგლებში სერიოზული მსჯელობა შეიძინა ბრიუსელში გამართულ მოლაპარაკებებში. ამ ფონზე ბულგარეთი და რუმინეთი კვლავაც აგრძელებენ აქტიურ ორმხრივ სამხედრო თანამშრომლობას. ბულგარეთის თავდაცვის მინისტრ ნიკოლაი ნენჩევის შეფასებით, ეს ორი ქვეყანა კვლავ გააგრძელებს ორმხრივ თანამშრომლობას, რომ გაზარდოს, როგორც ნატოს წარმომადგენლობა რეგიონში, აგრეთვე მათი სახელმწიფოების უსაფრთხოება (Emmot, 2017).

გაზრდილი საფრთხეების ფონზე საყურადღებოა საქართველოს მონაწილეობა შავი ზღვის უსაფრთხოების განხორციელების ერთიან პოლიტიკაში. შეზღუდული რესურსების გათვალისწინებით მიმდინარე ეტაპისათვის საქართველოს არ შეუძლია სამხედრო-საზღვაო ძალების ჩამოყალიბება და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებთან მხოლოდ სადაზვერვო და ანალიტიკური ინფორმაციის გაცვლით შემოიფარგლება. ამ ფონზე მნიშვნელოვანია ნატოს ღია კარის პოლიტიკის მხარდაჭერა და საქართველოს მაქსიმალური ინტეგრაცია ევროატლანტიკურ

სტრუქტურებთან, თუმცა სრული უსაფრთხოების გარანტიას საქართველოს მიმდინარე ეტაპისათვის ვერც ევროატლანტიკური სტრუქტურები აძლევენ. მათ მიერ მხარდაჭერილმა და მათი დაფინანსებით განხორციელებულმა პროექტებმა მნიშვნელოვნად განავითარა ქვეყნის დემოკრატიულობისა და შეიარაღებული ძალების ნატოსთან ინტეგრაციის ხარისხი, თუმცა ჩრდილოეთიდან, ახლო აღმოსავლეთიდან და ყარაბაღში მიმდინარე საბრძოლო მოქმედებების ფონზე გაჩენილმა ახალმა საფრთხეებმა საქართველო სრულიად განსხვავებული გამოწვევების წინაშე დააყენა. ამ მხრივ მნიშვნელოვანი უზრუნველყოფილი იქნეს საქართველოს სატრანზიტო ქვეყნის როლი, მეორეს მხრივ კი აუცილებელია გაუმჯობესდეს ქვეყნის შეიარაღებული ძალების, სადაზვერვო და სპეციალური სამსახურების მონაწილეობა ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საქმეში. შესაბამისი დაფინანსების ნაკლებობა კი სერიოზულ გავლენას ახდენს საქართველოს შემდგომ განვითარებაზე. დასკვნის სახით საქართველოს მოუწევს რეგიონში აშშ-ს, ნატოსა და რუსეთის ინტერესების დაბალანსება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მოსალოდნელი პროვოკაციები, თუმცა თურქეთის ორმაგი სტანდარტის მოქმედებები და ქვეყანაში მიმდინარე რთული პოლიტიკური სიტუაცია სერიოზულ ზეგავლენას ახდენს ქვეყნის უსაფრთხოებასა და სტაბილურობაზე. შესაბამისად, საქართველოს მოქმედებები საერთაშორისო ასპარეზზე მეტად მოქნილი უნდა იყოს რუსეთთან არსებული კონფრონტაციის ფონზე, ასევე დასაფიქრებელია თურქეთთან სტრატეგიული პარტნიორობის ფარგლებში საქართველოს როლი და მნიშვნელობა, რამეთუ გეოპოლიტიკურ თამაშებში არ მოხდეს საქართველოს ინტერესების შეზღუდვა. შესაბამისად, საქართველოს სტაბილურობა ერთის მხრივ დამოკიდებულია დიდ მოთამაშეთა პოლიტიკურ სვლებზე, აგრეთვე გააზრებულ და დაბალანსებულ მოქმედებებზე, რომელთაც შეუძლია ქვეყანას სერიოზული საფრთხეები აარიდოს და ხელი შეუწყოს ქვეყნის შემდგომ განვითარებას.

დასკვნა

ჩვენს მიერ მიმოხილული იქნა შავი ზღვის აუზში წარმოდგენილი ძირითადი მოთამაშეები, აგრეთვე საზღვაო სახელმწიფოები, მათი მიზნები და ინტერესები. არსებული გეოპოლიტიკური ველის გათვალისწინებით რეგიონმა მნიშვნელოვანი როლი შეიძინა ევროატლანტიკური უსაფრთხოების ერთიან არქიტექტურაში. მიმდინარე ეტაპისათვის ჩვენ შეგვიძლია ვიმსჯელოთ, რომ სახეზეა ახალი ცივი ომის კონტურები, სადაც ბრძოლის არეალი რიმდენდი არა ევროპაზე, არამედ შავი ზღვის რეგიონსა და ახლო აღმოსავლეთზე გადის. შესაბამისად, ევროატლანტიკური უსაფრთხოებისათვის მნიშვნელოვანი გამოწვევა საერთო პოლიტიკის არქონაა ამ რეგიონებთან მიმართებით, რაც ნათლად სირიის კრისიზმა და მიგრანტების პრობლემის არსებობამაც დაადასტურა. სერიოზული არაპირდაპირი დაპირისპირების ფაზაში შესული, ერთის მხრივ აშშ და მისი მოკავშირეები, მეორეს მხრივ კი რუსეთის ფედერაცია, მსოფლიოს ახალი საფრთხეების წინაშე აყენებს, ამ ფონზე კი ორივე მხარისათვის შავი ზღვის აუზის კონტროლს მნიშვნელოვანი დატვირთვა ენიჭება. იგი რეგიონის საზღვაო სახელმწიფოებს პოტენციური დამაბულობის კერებისა თუ ცხელი წერტილების გაჩენის შესაძლებლობას უქადის. იმ ფონზე, როდესაც საქართველო, უკრაინა, ბულგარეთი, რუმინეთი შავი ზღვის აუზში შედარებით მოკრძალებულად არის წარმოდგენილი, თურქეთის მიერ გატარებული პოლიტიკა არსებულ დამაბულობას კიდევ უფრო დიდ სიმძაფრეს სძენს, რაც თავის მხრივ განპირობებულია თურქეთის გეოპოლიტიკური მიზნებითა და ამოცანებით. ჩვენს მიერ ზემოდასახელებული გარემოებებისა და ფაქტების გათვალისწინებით საქართველოსათვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია მყარ მეცნიერულ-ანალიტიკურ დასკვნებზე დაფუძნებული საშინაო და საგარეო პოლიტიკის უზრუნველყოფა. იგი შესაძლებელს გახდის მოსალოდნელი საფრთხეების პროგნოზირებას და მისი პრევენციისათვის ეფექტური გზების მოძიებას.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

- Goncharenko, A. (2004). *Caspian–Black Sea Security Challenges and the Regional Security Structures*, chit'adze, n. (2008). *nat'o chrdiloat'lant'ik'uri aliansi msoplioshi mshvidobisa da st'abilurobis mtavari garant'i*. Tbilisi (ჩიტაძე, ნ. (2008). *ნატო ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის მსოფლიოში მშვიდობისა და სტაბილურობის მთავარი გარანტი*. თბილისი);
- Bugajski, J. Doran, P. (2016). *BLACK SEA RISING Russia's Strategy in Southeast Europe*, center for European policy analysis, February;
- Larrabee, S. Flanagan, S. (2016). *The growing importenc of black Sea Security*, gurgenidze, m. (2008). *ori zghvis auzis kveqnebis regionaluri usaprtkheoba = Black sea and caspian sea security issues. sakartvelos tavidatsvis saminst'ros qovelk'vart'aluri zhurnali - vemsakhurebi sakartvelos*. Tbilisi (გურგენიძე, მ. (2008). *ორი ზღვის აუზის ქვეყნების რეგიონალური უსაფრთხოება = Black sea and caspian sea security issues. საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს ყოველკვარტალური ჟურნალი - ვემსახურები საქართველოს*. თბილისი);
- New strategy center, (2017). *Vulnerabilities and opportunities in the Black Sea region. Romanian perspective. Turkish perspective*;
- Çelikpala, M. (2012). *The New Energy Politics of the Black Sea Region*, Kadir Has University, *THE COMPLEXITIES OF BLACK SEA REGIONAL SECURITY*, Governance and Culture in the Black Sea Region, Istanbul;
- k'unch'ulia, l. (2017). *sakartvelo da rumineti: shavi zghvis usaprtkheoba da ek'onomik'uri p'ersp'ekt'ivebi* (კუნჭულია, ლ. (2017). *საქართველო და რუმინეთი: შავი ზღვის უსაფრთხოება და ეკონომიკური პერსპექტივები*);
- sakartvelos tavidatsvis saminst'ros st'rat'egiuli k'omunit'satsiebis dep'art'ament'i, (2017). *shavi zghvis auzis kveqnebis usaprtkheobis qovelk'vireuli mimokhilva*, 8. (საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სტრატეგიული კომუნიკაციების დეპარტამენტი, (2017). *შავი ზღვის აუზის ქვეყნების უსაფრთხოების ყოველკვირეული მიმოხილვა*, 8).
- ghvineria, sh. (2016). *shavi zghvis usaprtkheobas nat'os quradghebis tsent'rshi-eksp'ert'is azri. sakartvelos st'rat'egiisa da saertashoriso urtiertobata k'vlevis pondi*; ღვინერია, შ. (2016). *შავი ზღვის უსაფრთხოებას ნატოს ყურადღების ცენტრში-ექსპერტის აზრი. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი*;
- Rogan, A. (2011). *Black Sea Security Brief, Atlantic Treaty Assosiation*;
- TOUKAS, B. (2017). *The Geostrategic Importance of the Black Sea Region: A Brief History*, *CENTER FOR STRATEGY – INTERNATIONAL STUDIES*;
- Emmot, R. (2017). *NATO launches Black Sea force as latest counter to Russia*, <https://www.reuters.com/article/us-russia-nato-idUSKBN1CE0MJ>;
- Lorenz, W. (2017). *Strengthening Deterrence in the Black Sea Region*;
- Foxnews, (2017). *Bulgaria, Romanian leaders: we're not opposed to Russia*;
- FLANAGAN, S. BINNENDIJK, A. CHINDEA, ICOSTELLO, K. KIRKWOOD, G. MASSICOT, D. (2020), *Russia, Nato and Black Sea Security*. Randy corporation, Santa monica.